

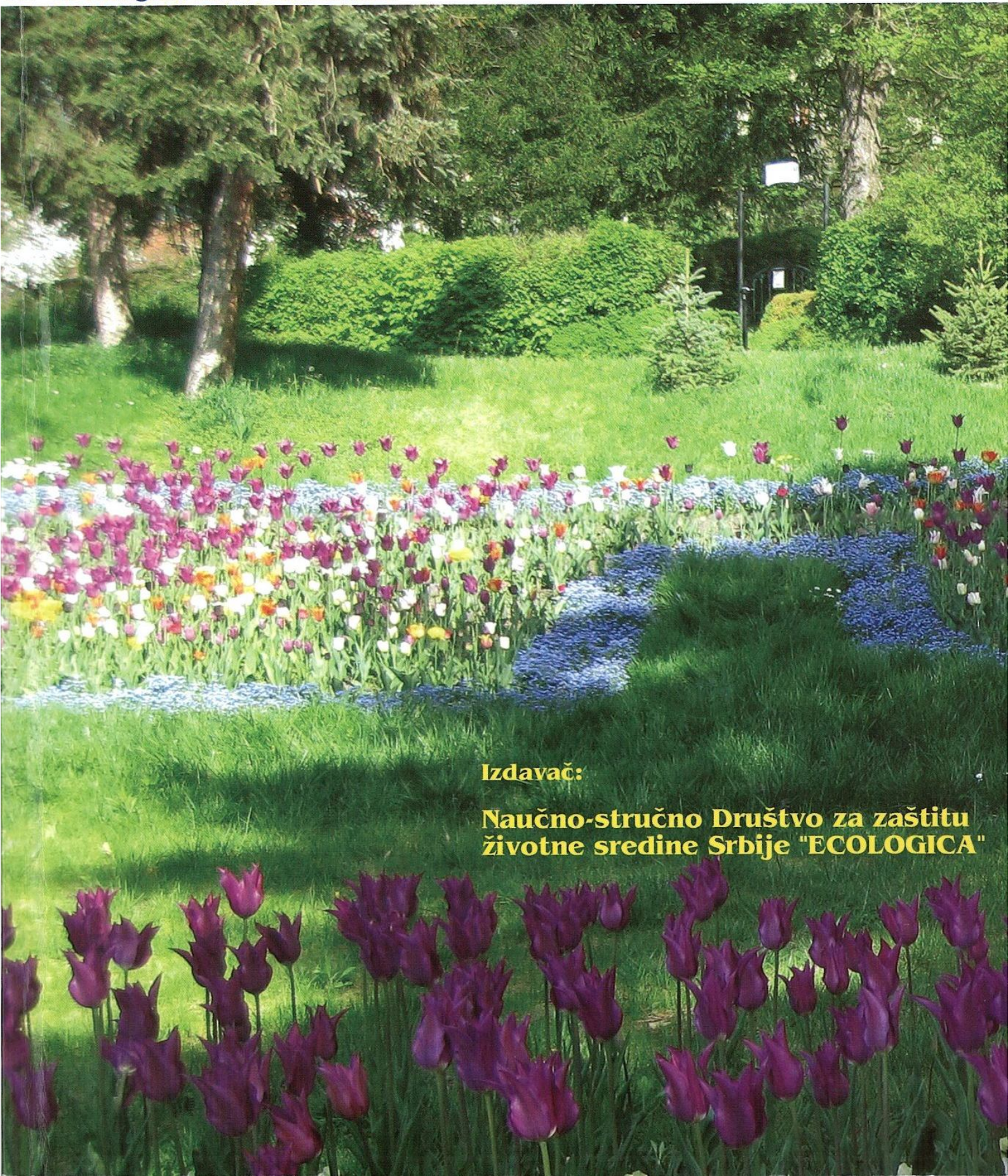
ECOLOGICA

UDC:502.7

ISSN 0354 - 3285

No - 81 • Beograd, 2016. • Godina XXIII

Samo u pretplati

Izdavač:

**Naučno-stručno Društvo za zaštitu
životne sredine Srbije "ECOLOGICA"**

ECOLOGICA

Osnivač i izdavač

NAUČNO - STRUČNO DRUŠTVO ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE SRBIJE - ECOLOGICA

Publisher

SCIENTIFIC PROFESSIONAL SOCIETY FOR ENVIRONMENTAL PROTECTION OF SERBIA - ECOLOGICA

Za izdavača: Prof. dr Lariša Jovanović, predsednik Društva ECOLOGICA

Glavni urednik – Editor in chief: Prof. dr Larisa Jovanović

Odgovorni urednici – Associate editors

- Prof. dr Vidojko Jović, redovni član SANU, Beograd, Rudarsko geološki fakultet, Beograd
Prof. dr Dragan Veselinović, Fakultet za fizičku hemiju Univerziteta u Beogradu
Prof. dr Vladan Joldžić, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd
Prof. dr Duško Bajin, Saobraćajni fakultet, Beograd
Prof. dr Slavko Mentus, dopisni član SANU, Fakultet za fizičku hemiju Univerziteta u Beogradu

Međunarodni uređivački odbor International Editorial board

- Prof. dr Vadim Ermakov, GEOHI RAN, Moskva, RF
Prof. dr Sergej Ostroumov, MGU "Lomonosov", RF
Prof. dr Vyacheslav Zaitsev, Astrakhan University, RF
Prof. dr Jaume Bech Borrás, Barcelona, Spain
Prof. dr Bekmamat Djenbajev, Institute of Biology and Pedology, Bishkek, Kirgizstan
Prof. dr Mihail Panin, Astana, Kazahstan
Prof. dr Fokion K. Vosniakos, B.EN.A, Greece
Assoc. prof. PhD Igor Stubelj, University of Primorska, Faculty of Management, Koper, Slovenia
Prof. dr Predrag Nikić, Yoga association, Prag
Prof. dr Anna Nedyalkova, Free University, Varna, Bulgaria
Prof. dr habil Galya Gercheva, Varna, Bulgaria
Prof. dr Petar Hristov, Free University, Varna, Bulgaria
Assoc. prof. dr Anelija Nenova, Free University, Bulgaria
Prof. dr Hristo Beloev, University of Rousse, Bulgaria
Prof. dr Atanas Atanasov, University of Rousse, Bulgaria
Assoc. prof. PhD Velizara Pencheva, Rousse, Bulgaria
Assoc. prof. PhD Margarita Filipova, Rousse, Bulgaria
Dr Franz Brandstätter, Naturhistorisches Museum, Wien, Austria
Dr Agni Vlavianos-Arvanitis, Biopolitics, Athens, Greece
Dr Svetlana Jovanović, Mayo Center, Florida, USA
Prof. dr Valentin Vladut, Bucharest, Romania
Prof. dr Sorin Bungescu, Timisoara, Romania
Prof. dr Nataša Markovska, ICEIM-MANU, Macedonia
Prof. dr Nedim Suljić, Univerzitet u Tuzli, BiH

Uređivački odbor – Editorial board

- Emeritus profesor Života Radosavljević, FPSP, Univerzitet „Union - Nikola Tesla“, Beograd
Prof. dr Dejan Filipović, Geografski fakultet BU, Beograd
Dr Antonije Onjia, Institut Vinča, Beograd
Prof. dr Milan Radosavljević, FPSP, Univerzitet „Union - Nikola Tesla“, Beograd
Prof. dr Olja Munitlak Ivanović, IEN, Beograd
Prof. dr Vesela Radović, Institut za multidisciplinarna istraživanja, Beograd
Prof. dr Maja Anđelković, FSOM, Univerzitet „Union - Nikola Tesla“, Beograd
Prof. dr Jozefina Beke Trivunac, ALFA BK Univerzitet
Prof. dr Nebojša Denić, ALFA BK Univerzitet
Prof. dr Brankica Bojović, FSJ, ALFA BK Univerzitet, Beograd
Prof. dr Dragan Jovašević, Pravni fakultet, Niš
Doc. dr Jasmina Madžgalj, Gradska Uprava, Beograd
Doc. dr Zoran Čajka, Univ. Singidunum, FEFA, Beograd
Prof. dr Aleksandar Prnjat, ALFA BK Univerzitet, Beograd
Prof. dr Ljubinko Jovanović, EDUKONS, S. Kamenica
Prof. dr Gordana Ajduković, ECPD, Beograd
Prof. dr Višeslav Hadži -Tanović, Akademija SKAIN
Dr Dragoljub Martinović, VIŠER, Beograd
Dr Ivan Pavlović, Naučni institut za veterinarstvo, Beograd
Dr Dušan Stojadinović, Inst. "Jaroslav Černi", Beograd

Izdavački savet – Publisher board

- Prof. dr Dejan Erić, Beogradska Bankarska Akademija
Prof. dr Aleksandar Andrejević, Univerzitet Edukons Sremska Kamenica
Petar Rajačić, predsednik Akademije inovacionih nauka
Marko Babović, JP Elektroprivreda Srbije, Beograd
Aleksandra Čanak Medić, JP Elektroprivreda Srbije
Milutin Ignjatović, gen. direktor, CIP, Beograd
Tehnički urednik: Slavka Vukašinić
Slika na koricama: Proleće u Vrnjačkoj Banji
Prevodilac: Doc. Dr Zoran Čajka

Štampanje časopisa pomažu

MINISTARSTVO PROSVETE, NAUKE I TEHNOLOŠKOG RAZVOJA REPUBLIKE SRBIJE
INŽENJERSKA KOMORA SRBIJE

Adresa: ECOLOGICA, Beograd, Kneza Miloša 7a, tel/fax (011)32 44 248; e-mail: ecologica@mts.rs, www.ecologica.org.rs; Tekući račun: 200 – 2718500101033 – 84 – Banka Poštanska štedionica, PIB 101600071

Štampa: Akademska izdanja, doo, Zemun

ECOLOGICA

Међународни научни скуп
ЕКОЛОШКА КРИЗА: ТЕХНОГЕНЕЗА И КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ
Београд, 21 – 23. априла 2016. године

Програм Међународног научног скупа обухвата многе тематске целине и целокупну проблематику повезаности еколошке кризе, климатских промена и техногенезе. Научни скуп: «**ЕКОЛОШКА КРИЗА: ТЕХНОГЕНЕЗА И КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ**» намењен је свим стручњацима у домену заштите животне средине: истраживачима, економистима, правницима, инжењерима, наставницима, метеоролозима, инспекторима и свима који имају одговоран однос према заштити животне средине.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ

1. Узроци еколошке кризе
2. Техногени извори загађења
3. Климатске промене и природне катастрофе
4. Менаџмент ризика у борби са последицама природних катастрофа
5. Повратна спрега климатских промена и еколошке кризе.
6. Животна средина и проблеми адаптације на климатске промене
7. Стање и методе анализе загађености животне средине
8. Компјутерско моделирање климатских промена
9. Пољопривреда и климатске промене
10. Методе адаптације на климатске промене у шумарству и пољопривреди
11. Утицај климатских промена на транспортну инфраструктуру
12. Енергетска ефикасност и нове технологије у градитељству
13. Ресурсоштедљиве технологије и адаптација на промене климе
14. Биодиверзитет и климатске промене
15. Савремена енергетика и адаптација привреде на климатске промене
16. Техногени утицај на животну средину и заштита културног наслеђа
17. Правни и економски аспекти заштите животне средине
18. Зелена економија
19. Банкарски кредити и извори финансирања у заштити животне средине
20. Дистрибуција финансијских средстава у циљу заштите животне средине
21. Европски фондови и заштита животне средине
22. Иновације у еколошкој терминологији енглеског језика.

ВАЖНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ И ДАТУМИ

Радови за научни скуп могу бити саопштени на српском или енглеском језику. Пријаве учешћа и апстракте на српском и енглеском језику са кључним речима (обима једна страна укупно, А4 формата фонт Arial 12 pt) примамо до **25. марта 2016. године на Е-mail: ecologica@mts.rs**. Апстракти ће бити штампани у Зборнику апстраката, а рецензирани радови у часопису "ECOLOGICA" (M51). Радове до 6 страна А4 формата, фонт Arial 12 pt, штампане у 2 примерка и на CD, доставити у току научног скупа, или електронском поштом. Котизација за учешће на скупу износи 12.000,00 динара. Уплата пре почетка Скупа на текући рачун Друштва ECOLOGICA: **200 – 2718500101033 – 84**, или лично на Скупу. Информације на Е-mail:ecologica@mts.rs или на телефоне 064.38 000 80 и (011) 32 44 248.

SADRŽAJ – CONTENT

*Aleksandra Gajdobranski, Milan Radosavljević,
Maja Anđelković, Vera Krmpot*

Main trends in production, export and import of oilseeds of Serbia..... 5

Dejan Filipović, Nemanja Nikolić

**Mesto i uloga strateških dokumenata na lokalnom nivou
u adaptaciji na klimatske promene..... 13**

*Marija M. Janković, Nataša A. Todorović, Ivana Stojković,
Nataša B. Sarap, Dragana J. Todorović*

Sadržaj tricijuma u padavinama u Beogradu 19

Zoran Čajka, Larisa Jovanović, Maja Anđelković

Evolucija tradicionalnog i održivog marketinga 23

Milan Mihajlović, Milorad Zekić, Zorica Anđelić

**Odnos menadžmenta preduzeća u kriznim situacijama
prema životnoj sredini 29**

Dejan Filipović, Ivan Samardžić, Jelena Luković

**Analiza i ocena sagledavanja klimatskih promena u strateškim
planskim dokumentima..... 35**

Marinko Sandić, Dragan Mlađan, Vladimir M. Cvetković

**Spremnost građana Loznice za reagovanje na prirodnu
katastrofu izazvanu zemljotresom..... 40**

Dragan Mihajlović, Slobodan Mladenović, Milica Mladenović

**Upravljanje resursima privrednog subjekta u procesu tranzicije
u cilju poštovanja koncepta održivog razvoja..... 48**

Tanja Vujović, Miloš Pavlović, Jasmina Madžgalj

**Metodološki individualizam i korporativna društvena
odgovornost..... 53**

Goranka Knežević, Srećko Milačić, Vladan Pavlović

**Accounting treatment of weather derivatives to manage
climate change risk 62**

Vule Mizdraković, Vladimir Džamić, Mirjana Mizdraković

Ekološki aspekti otvaranja stečajnog postupka 68

Ivan Milojević, Svetlana Ignjatijević, Slobodan Stanojević

Ekonomski aspekti srpske prerađivačke industrije u međunarodnoj trgovini 73

M. Filipova, Iv. Zheleva, J. Menseidov, T. Dimitrov

Analysis of waste transport in Bulgaria..... 82

Dragica Stojanović, Bojan Đorđević

Sistem trgovanja emisijama CO₂ - potencijali razvoja u Republici Srbiji..... 89

*Ana Pantelić, Slađana Popović, Bojan Gavrilović, Miloš Ćirić,
Milka Vidović, Marko Ivezić, Željka Gotovina*

Evaluation of the heavy metals content in selected teas using FAAS..... 95

G.G. Morkovkin, N.B. Maksimova, V.I. Ovtsinov,
T.V. Baykalova, Ye.A. Litvinenko

The dynamics of soil cover status and fertility indices of the arable soils of the steppe zone of the Altai Region	100
<i>Slobodan Stefanović, Miloš Kostić, Dragana Milošević, Gordana Dražić</i>	
Uticaj korovske vegetacije na prinos miskantusa (<i>Miscanthus x giganteus</i>) na jalovini RB Kolubara Tamnava istok	106
<i>Tatjana Đekić, Slaviša Stamenković, Jelica Rašić, Vukašin Marković</i>	
Kvalitet vode reke Dunav na toku kroz Srbiju	112
<i>Slavica Ćirić, Zoran Ilić, Božidar Milošević, Zvonko Spasić</i>	
Ispitivanje bakterijskog opterećenja vode u rekama kultivacionom metodom - komparacija medijuma i uslova inkubacije	116
<i>Mihajlo Stanković</i>	
Pregled flore i faune sa Evropske crvene liste u Specijalnom rezervatu prirode Zasavica	121
<i>Gordana Petrović, Darjan Karabašević, Milan Grujović</i>	
Održivo upravljanje šumama na prostoru Šumadijskog okruga	126
<i>Marija Kostić, Snežana Milićević, Ivana Vulićević</i>	
Mogućnost razvoja ekoturizma u Srbiji	131
<i>Stojan Petrušić, Veljko Radičević, Marko Subotić</i>	
Idejno rešenje umirivanja saobraćaja na uličnoj mreži u gradu Doboju	137
<i>Nedim Suljić, Ramiz Muminović, Ramo Dautbašić</i>	
Hidrološka analiza i štete od poplava rijeke Spreče u 2014. godini	143
<i>Rodoljub Oljača, Dragica Stanković, Zorana Hrkić Ilić, Ivana Kolečka, Dusan Jokanović, Jovana Devetaković</i>	
Visinski prirast topola klona I-214 u uslovima prirodnog rezervata Bardače	147

Napomena: Autori radova snose punu odgovornost za originalnost i sadržaj svojih radova. Radovi objavljeni u časopisu ECOLOGICA proveravaju se na plagijarizam.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

502.7

ECOLOGICA / glavni urednik Larisa Jovanović, God. 1, broj 1 (1994) – Beograd
(Kneza Miloša 7a): Naučno-stručno društvo za zaštitu životne sredine Srbije –
Ecologica, 1994 – (Zemun : Akademska izdanja) - 28 cm

Tromesečno

ISSN 0354 – 3285 = Ecologica

COBISS.SR – ID 80263175

Posebnu zahvalnost Upravni odbor Naučno-stručnog društva «Ecologica» izražava Savezu inženjera i tehničara Srbije, organima, rukovodstvu i Stručnoj službi za pomoć u realizaciji Programa rada Društva «Ecologica»

Mogućnosti razvoja ekoturizma u Srbiji

Doc. dr Marija Kostić

Doc. dr Snežana Milićević

Ivana Vulićević

Naučni rad

UDC:338.482/483:379.85(497.11)

UVOD

Kraj XX i početak XXI veka sa sobom nosi ubrzani način života. Paralelno sa tim, došlo je i do ubrzanog razvoja turizma. Glavni razlozi za to su, pre svega, bolji životni standard ljudi, veći broj slobodnih dana, razvoj masovnih medija, a i povećan broj međunarodnih letova. Uopšteno gledano, turizam je doživljavao svoj procvat. Sa druge strane, sve je to dovelo do značajne degradacije prirodnih i antropogenih atraktivnosti. Nagli razvoj turizma je rezultirao nekontrolisanim korišćenjem prirodnih resursa, koji su ograničeni i mnogi od njih neobnovljivi. Zbog toga je bio neophodan drastičan zaokret u razvoju turizma. Rešenje je nađeno u razvoju koncepta održivog turizma i pojavi ekoturizma, kao njegovog oblika.

Termin *ekoturizam* je formulisao Hector Ceballos-Lascuren, meksički arhitekta, ekolog i međunarodni konsultant za ekoturizam. Njegovu definiciju je usvojio IUCN (The World Conservation Union) na I svetskom kongresu, održanom u Montrealu 1996. godine. Ekoturizam je definisan kao *odgovorno putovanje u prirodu koje čuva životnu sredinu i poboljšava dobrobit lokalnog stanovništva* [1]. Ekoturizam može da se definiše i kao ekološki odgovorno putovanje i poseta područjima s relativno očuvanom prirodom, radi uživanja, proučavanja i uvažavanja vrednosti prirode, predela i kulturnog nasleđa, promovisanja i uključivanja u zaštitu i unapređenje tih vrednosti, životne sredine i lokalnih zajednica [2].

Uprkos različitim definicijama, u ekspertskim krugovima je postignuta saglasnost, da ekoturizam treba da zadovolji tri ključna kriterijuma: prirodno okruženje, učenje i održivost [3]. Prirodno okruženje predstavlja centar atraktivnosti ekoturizma. Interakcija posetilaca sa prirodnim atrakcijama je motivisana njihovom željom za učenjem i edukacijom o prirodi i prirodnim atrakcijama. Treći kriterijum podrazumeva da sve aktivnosti treba da funkcionišu na ekološki, socio-kulturni i ekonomsko održiv način [4,5].

Adresa autora: ¹Univerzitet u Kragujevcu, Fakultet za hotelijerstvo i turizam, Vrnjačka Banja, Vojvođanska 5a

Rad primljen: 14. 01. 2016.

Rad prihvaćen: 28. 01. 2016.

Zadatak ekoturizma jeste pronalaženje ravnoteže između brige za okolinu i potreba turista. To podrazumeva uvažavanje potreba lokalne zajednice, poštovanja običaja i kulture, deljenje koristi između svih učesnika, uz istovremeno uvažavanje potreba modernih turista i savremenih trendova u turizmu. Veliki broj savremenih turista traga za iskustvima koja im pružaju osećaj bliskosti sa prirodnim vrednostima i lokalnom zajednicom. Svaka turistička destinacija koja ima nameru da privuče ovakve posetioce mora zaštititi svoje resurse uz naglašavanje osećaja integracije sa lokalnom zajednicom. Destinacija ekoturizma predstavlja zaštićeno prirodno dobro (uglavnom nacionalni parkovi) ili predeo sa očuvanim prirodnim karakteristikama i bogatim biodiverzitetom u kojem je intenzitet izgrađenog i urbanizovanog na izuzetno niskom nivou i u kojima turizam ne ide na štetu izvornih prirodnih karakteristika [6].

Srbija, kao zemlja sa bogatom kulturno-istorijskom baštinom i očuvanim prirodnim resursima, poseduje komparativne prednosti za razvoj turizma. Pored pristorijskih arheoloških nalazišta, antičkog nasleđa, mnogobrojnih spomenika i tvrđava iz posleratnih perioda, Srbija ima srednjovekovne crkve i manastire, od kojih su neki uvršćeni u UNESCO kulturnu baštinu. Srbija raspolaže prirodnim bogatstvima: brdima i planinama, rečnim dolinama, kanjonima, klisurama, pećinama, očuvanim šumama, nacionalnim parkovima, rekama i jezerima [7]. Osnovu za razvoj ekoturizma, kao tržišne niše srpskog turizma, predstavljaju zaštićena prirodna dobra, kojih na prostoru naše zemlje ima ukupno 460 i to: 5 nacionalnih parkova, 17 parkova prirode, 18 predela izuzetnih odlika, 67 rezervata prirode, 3 zaštićena staništa, 311 spomenika prirode i 39 područja od kulturnog i istorijskog značaja [8,9]. Očuvanje prirodnih atraktivnosti u okviru zaštićenog predela, mala gustina razvoja, gde prirode ima u izobilju i gde izgrađena područja ne dominiraju, razvoj malih lokalnih preduzeća, kao i mesta namenjena rekreaciji na otvorenom, koja su osmišljena tako da zaštite osetljive resurse, samo su neke od karakteristika ekoturizma [10]. Osim toga, ovaj vid turizma može biti deo strategije zaštite i razvoja prirodnih i kulturnih činilaca

lokalnih i regionalnih delova zemlje, koji će doprineti njihovom ekonomskom razvoju.

Imajući u vidu sadašnje stanje u oblasti ekoturizma u Srbiji i kretanje na međunarodnom tržištu, primarni zadatak bi se odnosio na kreiranje strategije razvoja ovog vida turizma uz razvijanje standarda za ekoturizam.

Vodeći se Strategijom razvoja turizma Srbije (2015) i koristeći njenu klasterizaciju turističkog prostora, u navedenim klasterima, moguće je razviti ekoturizam na sledećim destinacijama:

- Vojvodina: Fruška Gora, Gornje Podunavlje, Subotička peščara, Deliblatska peščara, zona Palićkog jezera, Ludaško jezero, Koviljsko-petrovaradinski rit, Vršacke planine, Carska bara, Obedska bara, Zasavica.
- Beograd: Tašmajdanski park, Topčiderski park, Bojčinska šuma, Ada Ciganlija, Akademski park, Park Ćirila i Metodija, Park Miljkovački izvori, Botanička bašta Jevremovac, Supernatural park, Park Kalemegdan, Avala, Karađorđev park, Košutnjak.
- Jugoistočna Srbija: Nacionalni park Đerdap, Homoljske planine, Park prirode Resava, južni Kučaj, planina Rtanj, Vlasina i Krajište, Stara planina.
- Jugozapadna Srbija: Maljen i Suvobor, Zlatibor, Zlatar, Park prirode Golija, Nacionalni park Tara, Nacionalni park Šara, Ovčarsko-kab-larska klisura, Nacionalni park Kopaonik, Pešterska visoravan, Kanjon reke Uvac.

1. OPIS ISTRAŽIVANJA I METODOLOGIJA

Glavno pitanje obrađeno tokom istraživanja, srž i cilj samog istraživanja bio je upravo da se utvrdi upoznatost ispitanika sa razvojem ekoturizma u Republici Srbiji. Anketno istraživanje je sprovedeno tokom septembra 2015. godine na teritoriji Republike Srbije. Instrument koji je korišćen u istraživanju bio je anketni upitnik zatvorenog tipa, koji se sastojao iz tri dela, odnosno 18 pitanja. Prvi deo upitnika obuhvatao je pitanja o opštim demografskim podacima ispitanika. Drugi deo upitnika se odnosio na pitanja o samim turističkim navikama turista, dok je treći deo sastavljen od pitanja o stavovima ispitanika o ekoturizmu u Srbiji. Ispitivanje je obavljeno na slučajnom uzorku, putem samostalnog popunjavanja anonimne ankete.

2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Ispitivanje je obuhvatilo 50 ispitanika, pri čemu je zastupljenost ženskog pola bila viša sa udelom od 73.5%, dok je 26.5% ispitanika bilo muškog pola. Analiza starosne strukture pokazala je da 44% ispitanika bilo mlađe od 25 godina života, 50% između 25 i 50 godina, dok je svega 6% ispitanika imalo preko 50 godina života. Što se tiče obrazo-

vanja ispitanika, analiza je pokazala da svega 4% imalo osnovno obrazovanje, 36% srednje obrazovanje, 10% ispitanika više obrazovanje (do 3 godine), dok 42% visoko obrazovanje (do 4 godine). Završene master studije imalo je 6% ispitanika od ukupnog broja, dok među ispitanicima nije bilo doktora nauka. Analizirana geografska disperzija pokazala je da najveći broj ispitanika bio sa prostora Šumadije 51%, zatim iz Zapadne Srbije 36.7%, dok je iz Južne Srbije svega 6.1%, a od ukupnog broja samo 2% bilo je sa prostora Vojvodine. Takođe, najveći broj ispitanika trenutno živi u gradskoj sredini 54%, zatim na selu 36%, dok je najmanji broj ispitanika sa područja banje 8% i sa planinskog područja 2%.

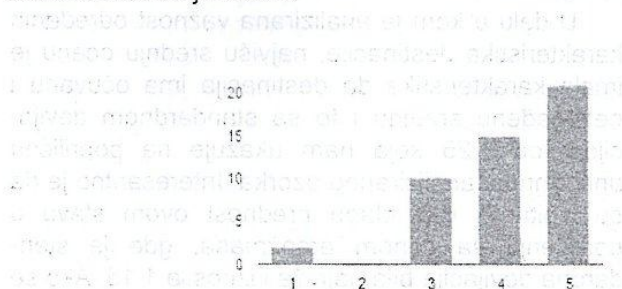
U drugom delu upitnika obrađena su pitanja o turističkim navikama ispitanika. Na pitanje o učestalosti njihovih putovanja tokom godina 32% ispitanika je odgovorilo da putuje jednom godišnje, 34% dva puta, 24% više od dva puta godišnje, dok je 10% reklo da uopšte ne putuje. Najčešća destinacija putovanja ispitanika je more (60%), zatim sledi gradska sredina (14%), potom banje (10%), planine (8%) i na samom kraju su seoska područja, jezera i nacionalni parkovi sa po 2%. Ispitanici su rekli da najviše putuju u letnjoj sezoni (78%), dok 4% putuje tokom zime, a 18% preferira predsezonu. Što se tiče visine novca koju su ispitanici spremni da izdvoje za svoje putovanje, 30% je reklo da izdvaja sumu do 200 evra, 52% između 200 i 400 evra, dok 18% ispitanika izdvaja preko 400 evra za svoje putovanje. Bilo je od značaja da se utvrdi i način informisanja turista za putovanja. Logično, s obzirom na vreme u kome živimo, da se najveći broj ispitanika za svoje putovanje informiše putem Interneta (54%), zatim koriste preporuke prijatelja (30%), dok se preko turističkih agencija informisalo svega 16% ispitanika. Stavovi ispitanika o pojedinim karakteristikama putovanja merena su Likertovom skalom od 5 stupnjeva, gde ocena "1" predstavlja da im je navedena karakteristika nebitna tokom putovanja, dok ocena "5" pokazuje da im je mnogo bitna određena karakteristika. Za odgovore na ova pitanja, pored računanja srednje vrednosti, izračunata je i vrednost standardne devijacije.

Treći deo upitnika podrazumevao je ispitivanje stavova o Srbiji kao ekodestinaciji. Na prvom mestu je bilo značajno da se utvrdi koje su njihove asocijacije u pogledu termina "ekoturizam". Najveći broj ispitanika, skoro polovina (42.9%), je reklo da je njihova prva asocijacija na ekoturizam "čisto, prirodno, opuštajuće", zatim 26.5% je reklo da je to "zaštićena priroda i okolina", 10.2% da je za njih prva asocijacija "mir i tišina", 8.2% je odabralo "svež vazduh", isti procenat je povezalo ovaj pojam sa pojmom "zdravlje", a 4.1% sa "ruralnim područjem", dok ni jedan ispitanik se nije opredelio za ponuđen odgovor "zdrava hrana/piće".

Tabela 1 - Stavovi ispitanika o karakteristikama putovanja

	Broj	Min	Max	Srednja vrednost	Stand. devijacija
Očuvana i nezagađena priroda	50	1	5	3.98	1.25
Povoljna cena	50	1	5	3.94	1.15
Mogućnost upoznavanja drugih kultura	50	1	5	3.60	1.43
Razonoda	50	1	5	3.60	1.29
Daleko od grada i gužve	50	1	5	3.00	1.31
Pružna mogućnost edukacije	50	1	5	2.98	1.42
Pristup Internetu	50	1	5	2.94	1.58
Bogat noćni život	50	1	5	2.88	1.39
Seosko područje	50	1	5	2.54	1.22
Sadržaj za decu	50	1	5	2.48	1.52

Izvor: istraživanje autora

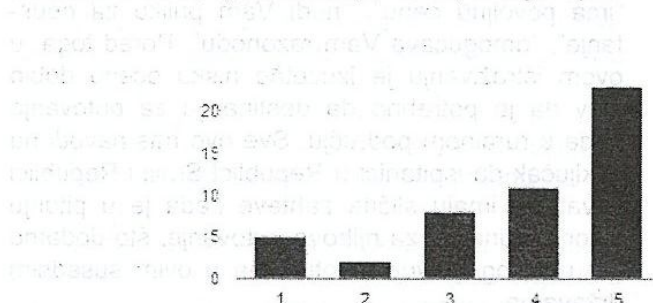

Grafikon 1 – Stavovi o potencijalu Srbije kao ekodestinicije
Izvor: istraživanje autora

Nema	1	2	4.2%
	2	0	0%
	3	10	20.8%
	4	15	31.3%
Ekoturistička destinacija	5	21	43.8%

Na pitanje "Da li Srbija ima potencijala da bude destinacija ekoturizma", ispitanici obuhvaćeni ovim istraživanjem su dali pozitivne odgovore. Srednja vrednost iznosila je čak 4.06, dok je standardna devijacija bila svega 1.02.

Kao odgovor na pitanje, "Šta bi, po vašem mišljenju, bio glavni proizvod Srbije kao ekodestinicije?", najveći broj ispitanika smatrao je da su to "planinska područja" (34.7%), zatim 30.6% "nacionalni parkovi i zaštićena područja", "pešačenje" je odabralo 14.3%, "gastronomiju" 4.1%, dok je "spla-

Grafikon 2 – Ocene ispitanika o učestvovanju u aktivnostima za razvoj ekoturizma u njihovoj okolini
Izvor: istraživanje autora

I na kraju, ključno pitanje "Da li mislite da ekoturizam treba da bude glavni turistički proizvod Srbije u budućnosti?" dobilo je srednju ocenu 4.10

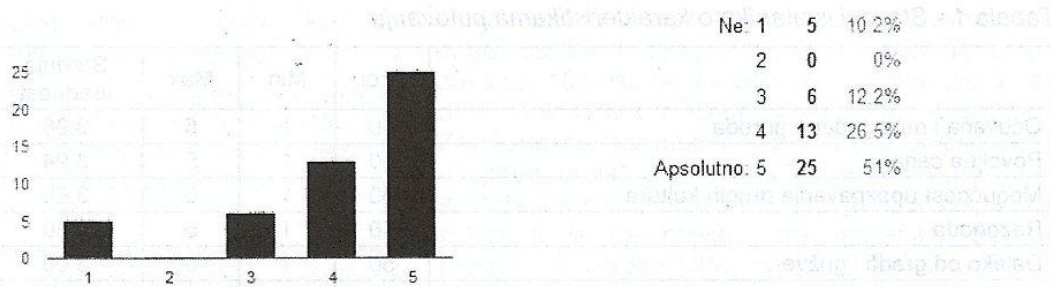
varenje", "poseta tvrđava" i "birdwatching" izabralo samo po 2% ispitanika.

"Koju destinaciju ekoturizma u Srbiji bi ste najradije posetili?", ispitanici su odgovorili da najviše preferiraju kanjon reke Uvac (47%), zatim Staru planinu (26.5%), 8.2% je odabralo Deliblatsku peščaru, 4% Beograd, dok je 16.3% reklo da ne bi posetilo nijednu od ponuđenih destinacija.

Značajan podatak je odgovor na pitanje "Da li bi ste se uključili u aktivnosti za razvoj ekoturizma u vašoj okolini?", gde su ispitanici dali srednju ocenu 3.90, a standardna devijacija je iznosila 1.31.

Nikako	1	5	10.2%
	2	2	4.1%
	3	8	16.3%
	4	11	22.4%
Apsolutno	5	23	46.9%

± 1.25, što je ujedno i najviša ocena u ovom istraživanju, a samim tim i veoma značajan podatak za sve buduće generacije koje će se baviti razvojem turizma na ovim prostorima.

Grafikon 3 – Ocene ispitanika o ekoturizmu kao glavnom turističkom proizvodu Srbije
Izvor: istraživanje autora

3. DISKUSIJA

Urađeno istraživanje na uzorku od 50 ispitanika pokazalo je da Srbija kao zemlja ima potencijala za ovaj oblik turizma, kao i zainteresovanost ljudi da se ova grana i u budućnosti još više razvija na ovim prostorima.

Ispitanici su naveli da najviše preferiraju more kao destinaciju za putovanje, a odmah zatim i gradska područja, dok je sa druge strane najmanji broj ispitanika izabralo planinska i seoska područja i nacionalne parkove. To nas navodi na činjenicu da domaći turisti nemaju veliko interesovanje za posjećivanje ekoloških destinacija ni u Srbiji, ni izvan njenih prostora. Međutim, poznavajući realno stanje naše zemlje koja je dugo bila pod sankcijama, ovakav rezultat se može tumačiti i kao želja stanovnika da posete evropske metropole i letovališta koja im do skoro nisu bila tako lako dostupna ili su cene bile nedostižne za naše uslove života.

U delu u kome je analizirana količina novca koju su ispitanici spremni da izdvoje za svoje putovanje većina njih je rekla da izdvaja između 200 i 400 evra, što je više nego dovoljno ukoliko bi se opredelili za bilo koju destinaciju ekoturizma u Srbiji. Međutim, poznato nam je da za posetu ovakvih destinacija u svetu je potrebno mnogo više novca, čime se može opravdati i odsustvo zainteresovanosti za ovaj tip destinacija izvan granica naše zemlje.

Informisanje o destinacijama za svoje putovanje najveću prednost je dalo Internetu, što uopšte i ne čudi s obzirom da živimo u vremenu korišćenja savremenih tehnologija u svim vidovima poslovanja, a posebno za promovisanje određenih turističkih regija. Ovakvo saznanje nas navodi na činjenicu da se mora najviše raditi na *online* marketingu i mnogo boljem promovisanju ekoloških destinacija kojima Srbija raspolaže upravo preko Interneta. Poslednjih godina je primećen pomak na ovom polju. Primer za to su web sajt i aplikacija *Plavo-zelena mapa Srbije* [11], kao i obilje informacija na sajtu Turističke organizacije grada Beo-

grada, sa posebnim osvrtom na projekat *Zeleni Beograd* [12].

U delu u kom je analizirana važnost određenih karakteristika destinacije, najvišu srednju ocenu je imala karakteristika da destinacija ima očuvanu i nezagađenu sredinu i to sa standardnom devijacijom od 1.25 koja nam ukazuje na popriličnu uniformnost analiziranog uzorka. Interesantno je da su ispitanici dali blagu prednost ovom stavu u poređenju sa cenom aranžmana, gde je standardna devijacija bila najniža i iznosila 1.15. Ako se malo više zadržimo na tome, moramo priznati da to i jeste potpuno očekivan stav svakog turista. Ali, ako se uzme u obzir da ovaj stav ima veću srednju ocenu od toga da im je potrebno da destinacija treba da ima bogat noćni život ili pristup Internetu, dolazimo do zaključka da ovi rezultati idu u korist razvoja ekoturizma. U prilog tome ide i činjenica da je visoku srednju ocenu dobio i stav da je potrebno da destinacija omogućava upoznavanje sa drugim kulturama, što je jedno od načela ekoturizma.

U istraživanju, koje je sprovedeno u radu "Mogućnosti razvoja ekoturizma u Koprivničko-križevačkoj županiji" [13], koje podrazumeva ispitivanje stanovnika Hrvatske o ekoturizmu u njihovoj državi, takođe najveće ocene su dobili odgovori "ima povoljnu cenu", "nudi Vam priliku za opuštanje", "omogućava Vam razonodu". Pored toga, u ovom istraživanju je izuzetno nisku ocenu dobio stav da je potrebno da destinacija za putovanje bude u ruralnom području. Sve ovo nas navodi na zaključak da ispitanici u Republici Srbiji i Republici Hrvatskoj imaju slične zahteve kada je u pitanju izbor destinacije za njihovo putovanje, što dodatno ide u prilog razvoju ekoturizma u ovim susednim državama.

U radu se jasno izdvaja podatak da su ispitanici obuhvaćeni istraživanjem jasno upoznati sa značenjem pojma *ekoturizam* i njegovim principima, s obzirom da je najveći procenat njihov pojam povezivalo sa pojmovima "čisto, prirodno i opuštajuće", kao i "zaštićena priroda i okolina". Takođe, najveći

broj ispitanika sa teritorije Hrvatske je reklo da ih ovaj pojam najviše asocira na termin "zaštićena priroda i okolina", dok je termin "selo/ruralno područje" odabralo najmanji broj ispitanika, što se poklapa sa obrađenim istraživanjem na teritoriji Srbije. Sa druge strane, solidan broj ispitanika u Hrvatskoj je odabrao termin "zdrava domaća/ekološka hrana i piće", dok u Srbiji nijedan ispitanik nije odabrao navedeni termin. I to je logičan zaključak s obzirom da smo svesni činjenici da se u našoj zemlji tek poslednjih par godina intenzivno govori i radi na promociji ekološke hrane i pića.

Pozitivna srednja ocena od 4.06 ± 1.02 nam ukazuje da ispitanici obuhvaćeni istraživanjem smatraju da Srbija ima potencijala za razvoj ekoturizma i da postane ekoturistička destinacija. Visoka prosečna ocena i niska vrednost standardne devijacije nam govori o tome da su ispitanici bili prilično usaglašeni u tom stavu, što je takođe jako dobro.

Nacionalni parkovi i planinska područja su navedene kategorije koje u Srbiji treba da budu glavni ekoturistički proizvodi, što zapravo i jeste njen najveći potencijal. Sa druge strane, *birdwatching* je prepoznat od strane veoma malog broja ispitanika, iako je to jedan od glavnih proizvoda ekodestinacija u svetu, a i Srbija ima dosta mogućnosti za njegov razvoj. Kao glavni razlog za ovu situaciju je potrebno navesti da javnost u Srbiji nije dovoljno upoznata sa ovim vidom turističke aktivnosti, a još manje sa činjenicom da Srbija ima ogromni potencijal za njen razvoj. To nam govori da se u budućnosti ovakve turističke aktivnosti moraju mnogo više promovisati, kako među domaćom populacijom tako i za privlačenje inostranih ekoturista (*birdwatchers*).

Kao destinacija ekoturizma u Srbiji najviše se preferira kanjon reke Uvac, što se može pripisati velikim naporima koji su rađeni poslednjih godina na njegovoj promotivnoj kampanji. To je ujedno i pokazatelj kako dobra kampanja ima vidljive rezultate za relativno kratak vremenski period. Sa druge strane, Deliblatska peščara je odabrana od strane malog broja ispitanika, što odgovara činjenici da turistička aktivnost ovde stagnira poslednjih godina i pored znatnih potencijala za njen razvoj.

Takođe, ovo istraživanje je ukazalo i na to da najveći broj ispitanika bi se veoma rado uključio u razvoj ekoturizma u svojoj neposrednoj okolini. To ide u prilog činjenici da razvoj ekoturizma je nemoguć bez učešća lokalnog stanovništva. Najveću ocenu od svih stavova u anketi je dobio stav da Srbija treba da plasira ekoturizam kao svoj glavni turistički proizvod. Ovo nas navodi na činjenicu da se stavovi ispitanika u Srbiji poklapaju sa Strate-

gijom razvoja turizma (2015) koju je donelo Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija.

ZAKLJUČAK

Turistički proizvod Srbije se zasniva na raznolikosti prirodnih i ostalih resursa, na očuvanosti prirodne sredine, uz to treba dodati i bogatstvo kulturno-istorijskih spomenika i gostoljubivost i srdačnost stanovništva. Ukoliko se uz to doda i usvajanje koncepta održivog turizma, može se doprineti tome da se Srbija pozicionira kao ekoturistička destinacija na međunarodnom turističkom tržištu. Pored toga, sprovedeno istraživanje pokazuje da su stanovnici upoznati sa tim šta ekoturizam može da pruži i slažu se da Srbija ima potencijal za njegov razvoj. Jedna od najbitnijih stavki je to da je većina ispitanika izjavila da bi učestvovala u aktivnostima za razvoj ekoturizma u svojoj okolini. Međutim, zaostajanje Srbije za razvijenim zemljama u pogledu primene ekološki čistih, tzv. zelenih tehnologija, predstavlja glavno ograničenje budućeg razvoja ekoturizma na području ove države. Sagledavajući celokupnu sliku, možemo reći da je ekoturizam, kako je definisan u međunarodnim okvirima, još uvek je u povoju.

Svakako je potrebno u budućnosti ovo istraživanje proširiti tako da bude fokusirano na osobe između 40 i 60 godina, jer su slična istraživanja u okruženju i u svetu već pokazala da su ekoturisti osobe starijeg životnog doba. U prilog tome ide i činjenica da turisti "trećeg doba" danas predstavljaju segment tržišta koji sve više raste i na koji treba da se usmeri posebna pažnja. Pored toga, u narednim istraživanjima treba obuhvatiti veći broj ispitanika sa visokim stepenom obrazovanja, sa posebnim akcentom na ispitanike koji imaju stečeno zvanje "doktor nauka", kojih u ovom istraživanju nema, posebno jer nam je poznato da danas učešće u ekoturizmu uzimaju pretežno veoma obrazovani turisti [14]. Ako uzmemo u obzir da se najveći deo neiskorišćenog potencijala za razvoj ekoturizma nalazi na teritoriji istočne Srbije jasno je zašto je potrebno obuhvatiti veći broj ispitanika iz ovog dela zemlje, a sve to kako bi se dobila kompletnija slika o razvoju ekoturizma u Srbiji.

LITERATURA

- [1] Jovanović, V., Tematski turizam, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2015, 132 str.
- [2] Maksin, M., Pucar, M., Korać, M., Milijić, S., Menadžment prirodnih i kulturnih resursa u turizmu, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2019, 24 str.
- [3] Beaumont, N., The third criterion of ecotourism: are ecotourists more concerned about sustainability than other tourists?, *Journal of Ecotourism*, 2011, Vol. 10, No. 2, 135 p.

- [4] Weaver, D., Lawton, L., Twenty years on: The state of contemporary ecotourism research, *Tourism Management*, 2007, Vol. 28, Issue 5, 1170 p.
- [5] Muhi, B., Stanković, J., Kovačević, J., Katić, A., Ekodestinicije u funkciji održivog razvoja turizma, *Ecologica*, 2011, No.62, 261 str.
- [6] Stankov, U., Stojanović, V., Dragičević, V., Arsenović, D., Ekoturizam – alternativa masovnom turizmu u parku prirode "Stara planina", Zbornik radova Geografskog instituta „Jovan Cvijić“ SANU, 2011, 61(1), 48 str.
- [7] Milovanović, V., Miličević, S., Upravljanje turističkim proizvodima Srbije u funkciji unapređenja konkurentnosti na međunarodnom turističkom tržištu, *HiT Menadžment*, 2014, god. 2(1), 39 str.
- [8] http://www.zzps.rs/novo/index.php?jezik=sr&strana=zastita_prirode_osnovni_podaci
- [9] Cvetković, D., Đorđević, S., Održivi turizam u zaštićenim područjima Srbije, *Ecologica*, Vol. 18, 2011, No. 62, 286 str.
- [10] Ilić, B., Trandafilović, I., Mihajlović, D., Banjski turizam – uticaj klimatskih faktora na ponašanje potrošača Gamzigradske Banje, *Ecologica*, 2015, Vol. 22, No. 78, 221 str.
- [11] <http://www.bgmap.rs>
- [12] <http://www.tob.co.rs/sta-obici/zeleni-beograd-cir/>
- [13] Svržnjak, K., Kantar, S., Jerčinović, S. i Gajdić, D., Mogućnost razvoja ekoturizma u Koprivničko-Križevačkoj županiji, *Visoko gospodarsko učilište u Križevcima, Križevci*, 2014, 25-27 str.
- [14] Stojanović, V., Turizam i održivi razvoj, *Prirodno-matematički fakultet, Novi Sad*, 180 str.

IZVOD

MOGUĆNOSTI RAZVOJA EKOTURIZMA U SRBIJI

Uzlazni trend nekontrolisanog korišćenja prirodnih i ostalih resursa od strane turizma doveo je do smanjenja njihovog kvaliteta, pa čak i do potpunog uništenja. Kao odgovor na ovaj problem javlja se ekoturizam. Ekoturizam, kao jedan od oblika alternativnog turizma, zasnovan je na obilascima prirode uz njeno očuvanje. On se zasniva na maksimiziranju zadovoljstva turista uz istovremeno podizanje svesti o potrebi za zaštitom i očuvanjem prirodnih resursa i kulturne baštine određenog područja. Cilj ovog rada je da prikaže rezultate anketnog istraživanja na uzorku od 50 ispitanika, o stepenu njihovog poznavanja samog pojma "ekoturizam", kao i stepenu njihove upoznatosti sa razvojem ekoturizma u Republici Srbiji.

Ključne reči: ekoturizam, potencijal, Srbija.

ABSTRACT

POSSIBILITIES FOR THE DEVELOPMENT OF ECOTOURISM IN SERBIA

Rising trend of unmanageable use of natural and other resources for tourism purposes could lead to decrease in quality, even to a total destruction. The answer to this problem lies in ecotourism. Ecotourism, as one form of alternative tourism, is based on responsible travel to natural areas that conserves the environment. It is based on meeting the needs of tourists as well as raising awareness of the value of environmental protection and conservation of natural resources and local heritage. The purpose of this work is to show the survey results I got from the sample size of 50 respondents, show their understanding of the term ecotourism and the level of their knowledge about development of ecotourism in Serbia.

Keywords: ecotourism, potential, Serbia.